

Diyarbakır İlinde ipekböceği yetiştiriciliğinin genel durumu

General situation of silkworm breeding in Diyarbakır

İlkay Barıtcı¹, Cemal Adıgüzel², Murat Kanat³

¹Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Diyarbakır, Türkiye

²Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), Bursa, Türkiye

³Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Diyarbakır, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş Tarihi: 5 Haziran 2017
 Revizyon Tarihi: 29 Haziran 2017
 Kabul Tarihi: 5 Temmuz 2017
 Elektronik Yayın Tarihi: 19 Ekim 2017
 Basım: 1 Kasım 2017

Ö Z E T

Bu çalışmada, Türkiye yaş koza üretiminin %44'ünü üreten Diyarbakır ilinde ipekböceği yetiştiriciliğinin yoğun olarak yapıldığı Kulp ve Hazro ilçelerindeki ipekböceği üreticilerinin demografik ve üretim özellikleri incelenmiştir. Elde edilen veriler ile üretim ile ilgili sorunlar ve çözüm yollarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma sonucunda, üreticilerin en temel sorunlarının ipekböceği yetiştiriciliği yapmak için yeterli bir alana sahip olmamaları tespit edilirken, diğer bir sorunun da Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bitkisel üretim desteği kapsamında meyve fidanı desteği yaparken dut fidanını desteklememesi olduğu tespit edilmiştir. Bunun sonucu olarak da üreticilerin, tarlalarının yalnızca etrafında dikim yaptıkları belirlenmiştir. Yine çalışmada belirlenen diğer bir sorunun da kimi üreticilerin ipekböceği yetiştiriciliğinin temel besin kaynağı olan dut yaprağının işletme dışından satın almak zorunda kaldıkları, bu durumun ise hem üretimin kalitesini etkilerken hem de yeterli besin maddesi teminini zorlaştırması nedeniyle üretimi sınırlandırdığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak gerekli yasal altyapının düzenlenmesi, üreticinin örgütlendirilmesi ve bilinçlendirilmesi ile hem kalite hem de verimi arttıracaktır.

Keywords: İpek böceği, Diyarbakır, Koza, Yetiştiricilik, Yapısal analiz

A B S T R A C T

In this study, the demographic and production characteristics of the silkworm breeders in the Kulp and Hazro districts, where silkworm breeding was intensively carried out in the province of Diyarbakır producing 44% of Turkey's fresh cocoon production, were examined. It is aimed to determine the problems and solutions of production with the obtained data.

As a result of the study, it was determined that basic problems of producers having no enough space to make silkworm breeding. The other problem was determined that the Ministry of Food, Agriculture and Livestock does not support mulberry sapling while supporting fruit sapling under the vegetative production support. As a result, it was determined that the producers were only planting around their fields. Yet another problem identified in the study, was some manufacturers silkworm breeding basic source of nutrition, mulberry leaves are forced to buy outside the enterprise, that is if both affects the quality of production and of sufficient nutrients condition has been found to limit the production due to difficult to provide.

As a result, regulating the necessary legal infrastructure will increase both quality and efficiency by organizing and raising awareness of the manufacturer.

Anahtar sözcükler: Silkworm, Diyarbakır, Pod, Breeding, Structural analysis

1. Giriş

İpek, ipekböceği larvalarının koza örme için salgıladıkları, parlak ve çok ince bir lifdir. Bu lifler bir araya getirilerek ipek iplikleri elde edilir. Kolay boyanabilen, yumuşak ve dayanıklı bir ip olması nedeniyle tarih boyunca çok kıymetli bir dokuma hammaddesi olmuştur (1). Dünyada ekonomik olarak büyük miktarlarda üretim yapılan ülkeler; Çin, Hindistan, Özbekistan, Brezilya, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Tayland, Vietnam, Kuzey Kore ve İrandır (2). Bu ülkelerde ipekböceği yetiştiriciliği yapılmasına karşılık üretilen ipek, lüks tüketim ürünü olarak çok sayıda ülkede kullanılmaktadır.

İpek, Çinliler tarafından üretim tekniği uzun yıllar gizli tutularak 4.000 yıl önce üretilmiştir. Yetiştiricilik önce Anadolu'da daha sonra da Avrupa'da başlamış olup, Türkiye'de ipekböceği yetiştiriciliği yaklaşık 1.500 yıldan beri yapılmaktadır (3).

1.1. Türkiye'de İpekböceği Yetiştiriciliği

Türkiye, hastaliksız ipekböceği yumurtası üreten, koza ve ipek üretimini mevcut saf ırklarını koruyarak elde ettiği yumurtalardan sağlayan dünyada ipekböceği tohumu üreten sayılı ülkeler arasındadır. Tohum kalitesi bu ülkeler içinde ilk üçte yer almaktadır (3). Tohum talebinin tamamı kendi üretimimiz ile karşılanmakta olup, zaman zaman tohum ihracatı yapılmaktadır. Tohum ihracatı genellikle Mısır, Yunanistan, İran ve İtalya'ya yapılmaktadır. Ülkemizde şu anda polihibrit ipekböceği tohumu üretme yetkisi Bursa'da bulunan Koza Tarım ve Satış Kooperatifleri Birliği'ne (Kozabirlik) verilmiştir (2, 3).

Tablo 1: Türkiye'de yıllara göre ipekböcekçiliği üretim verileri (4).

Yıl	İpekböceği Yetiştirilen Köy Sayısı	Üretici Adedi	Tohum Miktarı (Kutu)	Yaş Koza Üretimi (Ton)
1995	532	7.493	9.702	271
2000	230	2.210	3.147	60
2005	277	2.677	5.669	157
2010	194	2.134	5.477	126
2015	474	1.956	4.674	115
2016	576	2.001	5.303	103

Tablo 1'de yıllar itibarıyla Türkiye'de yapılan ipekböceği yetiştiriciliği verileri bulunmaktadır. Veriler incelendiğinde yıllara göre üretim miktarlarında değişim miktarının çok fazla olduğu görülmektedir. İpekböceği yetiştiriciliği yapılan köy sayısında 1995 yılından 2010

yılına kadar düşüş yaşanmış ve daha sonra artarak devam etmiştir. Bu duruma bağlı olarak üretici sayısında da ciddi bir azalma görülmektedir. Yaş koza üretimi ise 2000 yılında 60 ton ile en düşük değeri alırken yıllar itibarı ile artış sağlanmıştır.

Tablo 2'de Türkiye'de 2016 yılı üretimleri dikkate alınarak ipekböceği yetiştiriciliği yapılan illerin sıralaması verilmiştir. Veriler incelendiğinde Diyarbakır ili üretim değerlerinin Türkiye toplam üretiminin yaklaşık olarak %44'ünü karşıladığı anlaşılmaktadır. Üretim miktarı olarak sırasıyla Antalya, Ankara, Bilecik, Sakarya, Muğla, Eskişehir ve Bursa illeri gelmektedir.

Tablo 2: 2016 yılı Türkiye ipekböcekçiliği verileri (4).

İl Adı	İpekböceği Yetiştirilen Köy Sayısı	Üretici Adedi	Tohum Miktarı (Kutu)	Yaş Koza Üretimi (Ton)
Ankara	32	113	386	8,18
Antalya	41	329	598,5	16,18
Aydın	47	90	358	2,03
Balıkesir	13	19	54,5	0,26
Batman	13	24	96	1,36
Bilecik	26	83	250	6,90
Bolu	17	66	160,5	2,65
Burdur	2	3	20	0,20
Bursa	25	57	142,5	3,01
Çanakkale	2	2	11	0,22
Diyarbakır	54	640	1.682	45,11
Eskişehir	23	48	125	3,28
Hatay	34	72	172	0,92
İzmir	76	114	322,5	2,47
Muğla	47	133	282,5	4,27
Sakarya	23	77	249	4,73
Şanlıurfa	17	37	82	0,43

1.2. Diyarbakır İlinde İpekböceği Yetiştiriciliği

Diyarbakır ili iklim koşulları bakımından ipekböceği yetiştiriciliğine çok uygundur. Geçmiş VI. yy'da Bizans İmparatoru Justinien'in girişimlerine kadar uzanır. 1908-1909 yıllarında Osmanlı İmparatorluğunun yaş koza üretiminin günümüzdeki Türkiye sınırları içine düşeni 9.000 ton civarında olup, bunun üçte biri Diyarbakır ve çevresinde üretilmekte idi. Bunun yanı sıra, İran ve Kafkasya'ya önemli oranda tohum ihraç ediliyordu. 1910-1914 döneminde Diyarbakır'da 1.000 dolayında ipekli dokuma tezgahı bulunmaktaydı. Birinci Dünya Savaşı sırasında tahrip edilen dutlukların son kalıntıları da kesilerek bunların yerine sebze bahçeleri kurulmuştur (5).

1930 yılında Diyarbakır'da Tarım Bakanlığı tarafından "Bölge İpek Böceği İslah İstasyonu" açılmıştır. 1970 yıllarında Diyarbakır il merkezi başta olmak üzere, Silvan, Lice, Kulp ve Hazro ilçelerinde önemli miktarda ipek böceği yetiştiriciliği yapılmaktadır. Fakat zaman içerisinde yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmeler ile göçler üretimi durma noktasına getirmiştir (5).

Tablo 3: 2016 yılı Diyarbakır ilçeleri ipekböcekçiliği verileri (4).

İlçe Adı	İpekböceği Yetiştirilen Köy Sayısı	Üretici Adedi	Tohum Miktarı (Kutu)	Yaş Koza Üretimi (Ton)
Bismil	1	1	6	0,05
Çınar	1	1	3	0,03
Hazro	1	25	43	1,49
Kulp	42	601	1.565	42,79
Lice	2	2	8	0,27
Silvan	5	8	54	0,42
Sur	2	2	3	0,08

Tablo 3'de Diyarbakır ili ve ilçelerinde yapılan ipekböceği yetiştiriciliği üretim değerleri bildirilmiş olup, üretilen tohum miktarı (kutu) ve yaş koza üretimi (ton) bakımından en yüksek üretim 42,79 ton ile Kulp ilçesinde yapılmaktadır. Bunu 1,49 ton ile Hazro ilçesi takip etmiştir.

2000'li yıllar ile birlikte Diyarbakır ipekböceği yetiştiriciliği ve ipekli dokumalarının üretim değerleri artmaya başlamıştır. Bu sayede bölgede yaş koza üretimi ile uğraşıldığı dönemlerde, kentlerden köylere doğru ters göç sağlanmış, özellikle kadınların üretime katılımıyla alternatif gelir imkanları yaratılmıştır. Uygulamaya konulan projelerle üreticilerin özellikle Kulp İlçesi ve köylerinde üretime geri dönmesi ile kurulan atölyelerde el dokuması puşi üretimi başlatılarak kadınların üretime katkısı sağlanmıştır (5).

2. Gereç ve Yöntem

Bu çalışmada, Tablo 3'te de görüldüğü gibi Diyarbakır ilinde yaş koza üretiminin yoğun olarak yapıldığı Kulp ve Hazro ilçesinden üreticiler ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Bu iki ilçede coğrafi koşullar ve işletmelerin birbirinden uzaklığı gibi faktörler dikkate alınarak tesadüfi olarak yetiştiriciliği temsil edebilecek sayıda Kulp ilçesinden 63 adet üretici ve Hazro ilçesinde ise 7 adet yetiştirici seçilmiştir.

Üreticilerin demografik ve üretim özellikleri incelenmiş ve üretim ile ilgili sorunlar hakkında bilgiler toplanmıştır.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Demografik Özellikler

3.1.1. Üreticinin Cinsiyeti ve Asıl Mesleği

Yapılan çalışmada üreticilerin büyük çoğunluğunun erkek bireyler olduğu, genel olarak geçimini sağladıkları diğer işleri dışındaki zamanlarını ipekböcekçiliği üretimine ayırdıkları anlaşılmıştır. Erkek bireyler özellikle yaprak kesme ve taşıma işini yapmakta, kadın ve çocuklar ise üretim ile ilgili diğer faaliyetleri yerine getirmektedirler. Üreticilerin %87,14'ü erkek ve %12,86'sı kadınlardan oluşmaktadır.

Ayrıca üreticiler ipekböceği yetiştiriciliği başlangıç ve bitiş süresi yaklaşık olarak iki ayda tamamlandığı için genel itibariyle ipekböcekçiliği dışında diğer tarımsal faaliyetlerden sağladıkları gelirler ile geçimlerini sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu yüzden ipekböceği yetiştiriciliği diğer üretim sistemlerinin yanında bir yan üretim kolu olarak yapılmaktadır. Üreticilerin %44,29'u çiftçi, %10'u ev kadını, %18,57'si ise esnaf ve geri kalan kısmının da (%27,14) düzenli bir mesleğinin olmadığı anlaşılmaktadır.

3.1.2. Üreticinin Yaşı ve Eğitim Durumu

Tablo 4'de yaş gruplarının yüzdeleri verilmiştir. Tablodan üreticilerin büyük bir kısmının (%67,14) orta yaşlarda (26-45) olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Üreticilerin yaş durumu.

Yaş Aralığı	Nispi Miktar (%)
15-25	11,43
26-35	28,57
36-45	38,57
46-55	14,29
56-65	7,14

Ayrıca ipekböcekçiliği ile uğraşan üreticilerin genel itibari ile (% 75,71) ilk ve ortaöğretim mezunu oldukları bildirilmiştir. Okur-yazar olmayan üretici oranı % 21,43 iken yükseköğretimi bitiren üretici sayısı da % 2-3 olarak bulunmuştur.

3.1.3. Medeni Hali ve Aile Büyüklüğü

İpekböceği üreticilerininin %80'i evli, %18,57'si bekar olduklarını tespit edilmiştir. İşletmelerde aile büyüklüğüne ait veriler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Bölgede genel itibari ile çocuk sayısının fazla olması ve geniş ailelerin daha fazla olması beklenmesine rağmen 5 çocuk ve üzeri hane oranı %37,14 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5: Üreticinin aile büyüklüğü.

Kişi	Nispi Miktar (%)
1-3	11,43
4-6	51,43
7-9	27,14
10-13	8,57
15-17	1,43

3.1.4. Üreticinin Yıllık Geliri ve Toplam Gelirde İpekböcekçiliğin Payı

Tablo 6'da yıllık gelir dağılımı verilmekte olup, yıllık gelir içerisinde hem ipekböceği yetiştiriciliği hem de diğer tarımsal faaliyet ve işlerden elde etmektedirler.

Tablo 6: Üreticinin yıllık geliri.

Yıllık Gelir	Nispi Miktar (%)
1.000-2.000 TL	42,86
2.000-3.000 TL	15,71
3.000-5.000 TL	27,14
5.000 TL ve Üzeri	14,29

Üreticilerin Kozabirlik tarafından belirlenen fiyatı yeterli bulmadıkları için yıllık gelir sadece ipekböcekçiliğinden sağlanmamakta diğer tarımsal faaliyetler ile de ilgilenmektedirler.

Üreticilerin en yüksek geliri %27,14 oranı ile 3.000-5.000 TL arasında, en düşük geliri ise %14,29 oranı ile 5.000 TL ve üzeri gelir sağladıkları görülmektedir.

3.2. Üretim ile İlgili Sorular

Üreticilerin %64,29'unda ailenin tamamı, %31,43'ünde ise aileden sadece bir kişi ipekböceği yetiştiricilik faaliyeti ile uğraşmaktadır. Ayrıca üreticiler yetiştiricilik ile ilgili bilgileri; %41,43'ü aileden, %41,43'ü komşu üreticilerden ve %10'luk bir kısmı ise Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğünden öğrendiklerini belirtmiştir. Kozabirlikten ve Üniversitelerden ipekböceği yetiştiriciliğini öğrenerek bu işe başladıklarını belirtenlerin oranı da %7,14'tür.

İpekböceği yetiştiriciliği yapılan alan %87,43 soba ile ısıtılmaktadır. Geri kalan kısmında ise herhangi bir ısıtma sistemini kullanmadıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca kullanılan işgücünün %71,43'ü aile içerisinde temin edilirken, %28,57'sinde ise işgücünün satın alarak karşılanıldığını belirtmişlerdir.

3.2.1. Üretimde Kullanılan Girdiler

Üretimde kullandığı girdilerin hangilerinde güçlük çekiyorsunuz sorusuna verilen yanıtlar ise; üreticilerin

%32,86'sı besin maddesi, %31,43'ü besin maddesi ve yer, geri kalanlar (%35,71) ise besin maddesi, yer ve enerji temininde güçlük çektiklerini belirtmişlerdir.

Ayrıca aynı soruya paralel olarak en pahalı girdiniz nedir sorusuna verilen cevapların; %58,57'si besin maddesi olduğunu belirtmişlerdir. Bunun dışında geri kalanlar besi yeri ve besin maddesi olduğunu belirtmişlerdir.

3.2.2. Alınan Teknik Destekler ve Hasat Sayısı

Ankette yer alan teknik anlamda herhangi bir destek alınıyor mu? Sorusuna %75,71'i hayır %24,29'u ise evet yanıtını verirken, teknik destek alanların %41,18'i köy tarım danışmanından, %35,29'u Kozabirlikten, geri kalanların ise aile ve çevreden destek aldıkları bildirmişlerdir.

Üreticilerin tamamı yılda tek hasat yapmakta ve ürünlerini yaş koza olarak sattıklarını, üreticilerin tamamının kozayı işleyerek değerlendirme yönünde bir faaliyeti bulunmadıklarını bildirmişlerdir.

3.2.3. Üretici Örgütlülüğü

Üreticinin genel anlamda kendi köyü ve çevre köylerdeki üreticilerle irtibat halinde olduğu belirlenmiştir.

Üretici örgütüne üye olanların oranı %14,29 olup, bu üreticilerin %38,46'sı yetiştirici örgütünden fayda gördüklerini belirtmişlerdir. Üreticilerin %61,54 ise yetiştirici örgütünün faydalı olmadığını düşünmektedirler. %85,71'i ise herhangi bir yetiştirici örgütüne üye olmadıklarını belirtmişlerdir.

3.2.4. Koza Fiyatları

Fiyatlar konusunda ne düşünüyorsunuz? Sorusuna ise üreticilerin tamamının fiyatlardan memnun olmadıkları yanıtını vermişlerdir. İpekböceği yetiştiriciliğini bırakmayı düşünüyor musunuz? Sorusuna ise üreticilerin %70'i hayır yanıtını verirken, geri kalan %30'unun ise yeterli verim ve gelir elde edemediklerini belirterek, İpekböceği yetiştiriciliğini bırakmayı düşündüklerini bildirmişlerdir.

3.2.5. İhtiyaç Duyulan Destekler

En çok ihtiyaç duyulan destek olarak ise; %52,31 oranında parasal, %15,38 teknik destek olarak belirtmişlerdir.

İpekböceği yetiştiriciliği ile uğraşan üreticilerin %98,57'si ipekböcekçiliği dışında çiftçilik yaparak geçimlerini sağlamakta olup, geri kalan %1,43'ü maaşlı bir işte çalışmaktadır.

3.2.6. Kozada Renk ve Şekil

Yetiştiricilerin üretmiş oldukları ürünlerin %95,71'i yaş ve %4,29'u kuru olarak satmaktadır. Kozada istediği renk ve şekli elde edebiliyor mu? Sorusuna ise üreticilerin %40'ı kısmen, % 28,57'si evet, %31,43'ü ise hayır yanıtını vermişlerdir.

3.2.7. Karşılaşılan Hastalık ve Zararlılar

Yetiştiricilerin karşılaştıkları hastalıklar olarak en fazla kireç hastalığı ile karşılaştıkları; hastalık etmenlerinin ise daha çok parazit ve bakteri kaynaklı olduğunu belirtmişlerdir.

3.2.8. Havalandırma Koşulları

Üretimde uygun havalandırmanın genel anlamda sağlandığı anlaşılmakta, ancak yetiştirme ortamlarının uygun olması gereken havalandırma koşulları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin %65,71'i yeterli havalandırma koşullarını sağlayabiliyor iken, %24,29'u kısmen, % 10'u ise yeterli kadar karşılayamadıklarını beyan etmişlerdir.

3.2.9. Besleme Yöntemleri

Yetiştiricilerin kullandıkları besleme yöntemleri genellikle; ahşap iskele ve besleme tablalarını kullanırlarken (%93,22) diğerleri ise çok katlı kerevet (%6,78) sistemini kullanmaktadırlar. İskelede kullanılan malzeme bakımından ise bölgede üretilen hafif ve taşımada kolaylık sağladığı için kavak ağacından faydalandıklarını bildirmişlerdir.

3.2.10. Verim Ortalamaları

Yetiştiricilerin örnek projeler dahilinde yapılan üretimde kutu başına ortalama 30-35 kg yaş koza elde edilirken, üreticilerin tek başına gerçekleştirdiği ya da daha az teknik yardım aldıkları durumlarda ise kutu başına elde edilen yaş koza veriminin ortalama 18-24 kg'a kadar düştüğünü bildirmişlerdir. Üretim alanının sıcaklığı, nemi, havalandırması, yatak temizliği ve diğer koşullar özellikle üçüncü uyku dönemine kadar önemli etkide bulunmaktadır.

Tablo 7: İpekböcekçiliği verim ortalamaları.

Koza Ağırlığı (Kg)	Nispi Miktar (%)
18-24	35,71
24	35,43
25-30	32,86

3.2.11. Anormal Koza Durumu

Nem, ışık, ısı, kullanılan dezenfeksiyon malzemeleri, ortamda bulunan boya maddeleri, alanın yetersizliği, beslenme eksiklikleri, askı yetersizliği, askı malzemesi uygunsuzluğu ve diğer etkenler kozanın yapısı, şekli ve özgül ağırlığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu koşullar uygun hale getirildiği oranda görülen anormal koza durumunda azalmalar görülecektir.

İşletmelerde anormal koza olarak çifte koza, kaba örgü, kireçli, lekeli, şekilsiz ve zayıf kozalardan görüldüğü belirtilmiştir.

3.2.12. Kullanılan Yaprakların Şekli

Yemlemede kullanılan yaprakların kullanım şekli; ipekböcekleri ilk kuluçkadan çıktıklarında kıyılmış taze dut ağacının genç dallarından elde edilmiş yapraklarla beslenmeleri gelişim ve uyku dönemleri açısından önemlidir. İpekböcekleri bir üretim dönemi boyunca tüketecekleri besin maddesinin %85'ini beşinci yaş döneminde tüketmekte ve daha sonra koza örmeye başlamaktadırlar.

Tablo 8: Yaprakların kullanım şekli.

Kullanım şekli	Nispi Miktar (%)
Tam ve doğranmış yaprak	84,75
Tam yaprak	6,78
Serpme	1,69
Yaprak, Çubuk	1,69
Doğranmış yaprak	5,08

İşletmelerde yaprakların kullanım şekli Tablo 8'de belirtilmiş olup, işletmelerin çoğunluğu uyku dönemleri de dikkate alınarak tam ve doğranmış olarak yapraklarını kullandıklarını bildirmişlerdir. Buna göre en yüksek yaprak kullanım şeklinin % 84,75 oranında tam ve doğranmış yaprak şekli ile kullanıldığı tespit edilmiştir.

4. Sonuç

Yapılan bu araştırma sonucunda, üreticilerin en temel sorununun ipekböceği yetiştiriciliği için yeterli bir alana sahip olmamaları olduğu belirlenmiştir. Yetiştiricilerin üretim sezonunda evin bir odası veya bir kısmını boşaltarak ipekböceği yetiştiriciliği yapmaktadırlar. Kimi yetiştiriciler daha fazla kutu besleme talebi olsa da yeterli yere sahip olmadıklarından ancak bir ya da 2 kutu ile üretimlerini sürdürmektedirler.

Bu sorunu gidermek amacıyla Ağaçlı, Narlıca, İslamköy, Karpuzlu ve Çukurca köylerinde 25'er paketlik

üretim yapabilecek kapasitede örnek modern ipekböceği besleme evleri cazibe merkezi programı kapsamında yapılmıştır. Ancak bu besleme evlerinin sayısı yetersiz olup mutlaka yaygınlaştırılması gerekmektedir. Kırsalda yaşayan dar gelirli insanların böyle yapıları inşa etmesi mümkün olmayıp, bu durumun ancak sosyal projelerle desteklenmesi gerekmektedir.

Bir diğer husus ise Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bitkisel üretim desteklemesi kapsamında meyveciliği desteklemektedir. İpekböceği yetiştiriciliği için gerekli olan yaprak verimi yüksek dut çeşidinin (ischinoza) desteklenmesi durumunda çiftçiler bundan olumlu faydalanacaklar ve birim üretim başına artış sağlanacaktır. Yetiştiriciler genelde dut fidanının desteklenmemesi sebebiyle tarlanın yalnızca etrafında dikim yapmaktadırlar. Bakanlık tarafından destekleme yapılması durumunda bu tarlaların tamamı dut bahçelerine dönüştürülerek üretim miktarı artırılabilir.

Dut fidanlarının 2 yıla kadar sulanması gerekmektedir. Uygun sulu arazileri olmaması sebebiyle bazı çiftçilerin dut fidanı dikimi yapmayıp üretim sezonunda dut yaprağını satın alarak yetiştiricilik yapmaktadırlar. Bu şekilde yapılan üretim çiftçileri borçlandırmakta kaliteli ve yeterli besin maddesi teminini zorlaştırmaktadır. Bu durum da üretimi sınırlandırmaktadır. Kamuya ait orman arazilerinin etrafı tel örgü ve damlama sulama sistemi olacak şekilde toplu bahçeler yapılması durumunda üretim potansiyeli artacaktır.

Bir diğer sorun çiftçilere bakanlığın vermiş olduğu desteklenmenin artırılmasının gerekliliğidir. Özellikle Koza Birlik Genel Müdürlüğünün destekleme miktarında yıllar itibarı ile çok küçük artışlar yapması çiftçileri ve dolayısıyla üretimi olumsuz etkilemektedir.

Bakanlıkça destekleme alan tüm ürünler Çiftçi Kayıt Sistemi, Adres Kayıt Sistemi v.b. sistemlerle kayıt altına alınmaktadır. Ancak ipekböceği yetiştiricilerinin destekleme bilgilerine ait bir elektronik bilgi sistemin bulunmaması ve hak edişlerin Kozabirlik tarafından muhasebe yoluyla dağıtılmasıdır. Mutlak suretle ÇKS kayıtlarının İpekböceği yetiştiricisi için bir kayıt sisteminin oluşturulması ile verilerin takip edilmesi açısından oldukça sağlıklı olacaktır.

Son olarak; ipekböceği yetiştiriciliği dut yaprağının temin edilebildiği her yerde yapılabilen ve ülkemizin büyük bir bölümünün dut yetiştiriciliği açısından uygun bir iklime sahip olması da avantaj olarak değerlendirilmektedir. Ancak, kentleşmenin yoğun olduğu yerler ve ekstansif tarım alanlarında ilaçlama nedeniyle toplu ölümler görülmektedir. Bunun için gerekli yasal altyapının düzenlenmesi, üreticinin bilinçlendirilmesi ve uygun üretim alanlarının tespiti üreticilik açısından önemli olacaktır.

Kaynaklar

1. Anonim, 2017. İpekböceği Yetiştiriciliği, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. www.tarim.gov.tr, (31.05.2017)
2. Anonim, 2017. International Sericultural Commission (ISC) istatistik verileri <http://www.inserco.org>, (31.05.2017)
3. Şahan, Ü., 2011. İpekböcekçiliği. Dora Yayıncılık, Bursa 2011.
4. Anonim, 2017. Hayvancılık İstatistik verileri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). <http://www.tuik.gov.tr>, (31.05.2017)
5. Anonim, 2016. Diyarbakır İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2016 Brifing Raporları.